

Ali Boga Stvarnika res ni treba? Olikanim slovenskim krogom, posebno onim v Ljubljani. Anton Bonaventura, škof. V Ljubljani. 1905. Samozaložba. Katol. tiskarna. 160. Str. 62. Cena 20 v. — Jako času primerna, lična knjižica! Prevz. gospod pisatelj govori o prasnovi, o začetku življenja in o evolucijski teoriji. Njegov namen je pokazati, da istinite pridobitve moderne znanosti ne nasprotujejo katoliškemu nauku o Bogu Stvarniku. Ozira se na najnovejše znanstvene preiskave. Knjižica je pisana jako jasno in poljudno, in bo izobražencem

svojo smrtjo; saj je bil tedaj že ves onemogel in duševno potrt. — Kar imata obe žaloigri, slovenska in hrvaška, skupnega, je le zunanje; v notranjosti se pa ločita kakor noč in dan. Skupne osebe so: Veronika, Friderik, Herman, desiniški graščak Radoj in vitez Soteščan. Ali kakšne so te osebe? Ena večjih napak v tem Jurčičevem delu je ravno disharmonija značajev glavnih oseb. Veronika, samoljubna in preračunljiva hči siromašnega hrvaškega plemiča, si zaželi med svet, „da bi spoznala še kakšnega drugega človeka razen očeta, tete,

Ogrski politik Wekerle.

Delavski voditelj Gapon.

služila kot dober kažipot v teh sedaj jako perečih vprašanjih. Izšla je takoj že v drugem natisku. Tolle, lege!

J. E. Tomić: **Veronika Desinička.** Historijska tragedija u četiri čina. U Zagrebu. Izdala „Matica Hrvatska“. 1904. — Slovence mora prav posebno zanimati, da je „Matica Hrvatska“ kot knjižni dar za l. 1904. svojim udom poklonila „Veroniko Desiničko“ — ker imamo tudi mi svojo. Žal, da naša za hrvaško daleč zaostaja in je sploh eno najslabših Jurčičevih del, česar mi pa seveda ne more nihče šteti v zlo, ker jo je pisal zadnje tedne pred

hlapca Gregorja in dolgočasnih kmetov“; zaželi si bogastva, slave, lepih oblek; hrepeneče pričakuje „lepega, bogatega, veselega, veljavnega“ ženina; gleda se v zrcalu in samoljubno pripomni: „Grda res nisem!“ Ko pride na Desinice oženjeni Friderik, celjski grof, je Veronika takoj pripravljena iti za njim; neuljudno zavrne bratranca Jankota, ki ji brani. Kot plemkinja na dvoru grofice Elizabete ljubi njenega moža, prizna mu to ljubezen in je pripravljena, da gre na osamljen Friderikov grad in tam čaka Elizabetine smrti in vzprejema v prepovedane obiske nje soproga. Spomin na rajno mater jo sicer za trenotek zbega, toda, ko vidi

na tleh ležati krvavega Friderika — po dvo-boju z Jankotom — se hitro vdá teženju svoje ljubezni: „Jaz sem Vaša, jaz ostanem pri Vas!“

To pač ni čist značaj, ta slovenska Veronika! In pri žaloiгри je vendar treba, da so-čuvstvujemo z glavnim junakom! Kako naj so-čuvstvujemo z Veroniko? Pohlepna je po časti, po slavi, po bogastvu, in kako slaboten je v nji odpor vesti proti pregrešnemu ravnanju! Če jo pozneje tare nesreča, če trpi, če mora umreti, mora posredovati krščanstvo z naukom o ljubezni do bližnjega, da se nam smili; brez tega bi ji z mirnim srcem zaklicali: Prav se ti godi! S tem pa je izgubljen tudi efekt.

Vse drugače je karakterizirana hrvaška Ve-ronika. — Zadovoljna je s pripročino navad-nega plemiškega dvorca, dobro in hvaležno srce kaže do dobrotnika, kneza Blagaja; po-nižna je in niti z besedico ne dá zaznati, da se zaveda svoje lepote. S studom je odbijala

August Bebel.

Friderikove ponudbe, in tudi, ko ji prigovarja sam Blagaj, ne mara imeti s celjskim grofom, razuzdancem in morivcem lastne žene, nobe-nega stika:

„Nikoli, knez, nikoli
Celjana nočem . . . Že sem ga odbila, —
in dokler diham, ga bom odbijala,
umrjem rajši, kakor da ga vzamem . . .
ker grd se zdi mi, strašen in nagnjusen,
res, pravi satan“ . . .

Vdá se edinole na prigovarjanje očeta, na-vdušenega Hrvata, in na izrecno željo kneza Blagaja, ki je velik dobrotnik njenega očeta, toda ne iz samoljubnih, sebičnih namenov, ampak žrtvuje se za domovino, za veliko pa-triotsko misel prostosti in političnega zdru-ženja hrvaških pokrajin: kot žrtev stoji pred nami čista in veličastna. Ko pozneje kot po-

stavno poročena žena resnično ljubi Friderika, vsega skesanega, tako gorko ji vdanega, jo občudujemo, ko na Friderikovo vprašanja na-vaja razloge, zakaj ga ljubi:

„Če te ljubim! —
Li moreš še dvomiti, ko pač vidiš
življenje moje srečno, in ko čustva
srca so mojega ti znana? Ljubim!
Kako bi sicer vračati ti mogla
ljubezen in zvestobo tvojo verno?
Ljubezen gorka in srca edinost
čuvajka tihe najine je sreče,
edini moj zaklad na celi zemlji.
Da, ljubim te, moj Friderik, in cenim,
ker plemenito dušo v sebi nosiš,
ker močen bil si in krepak dovolj,
pričeti novo, čednostno življenje,
da zgine senca prejšnjih temnih dni
življenja tvojega . . . In zdaj si čist,
na tebi pege ni — in jaz se čudim
tej velikosti duše tvoje in te
začudena in srečna ljubim!“

To je pač vse kaj drugega! — Če Friderika ljubi Jurčičeva Veronika, ne iznenadi to ni-kogar, saj je samoljubnica ves čas hrepenela, da bi „prišel pónjo kak veljaven“! Ko pa nam ljubezen izpoveda Tomičeva Desinička, obču-dujemo velikodušnost, s katero je znala od-puščati spokorniku; naravno se nam zdi, da je Friderikova vdanost ni mogla pustiti hladne.

Prav tako nesimpatičen, rekli bi skoraj, frivolen, je pri Jurčiču Friderik. Ljubimkuje s tujo deklico, ko še živi soproga Elizabeta; sirovo se obnaša do bolehné, potrepeljive svoje žene; nesamostojen je: za nobeno ceno, torej tudi ne za ceno Veronike, se ne mara odreči prvorojenstvu; obljubil je tajno poro-čeni, da je ne zapusti, a ko mu starogrof Herman stavi alternativo, ali odpovedati se Veroniki ali izgubiti prvorojenstvo, dá Veroniki slovo, češ: „Jaz ti ne morem pomagati.“ — Ali je to resnična ljubezen? Ali je to viteška možatost?

Tomičev Friderik pa je vseskozi simpatična oseba. Res da ima na sebi hud madež, umor žene; toda v srečnem zakonu z Veroniko od-krito obžaluje svoje dejanje, in kar nič nam ne brani, da se ne bi zanj zavzeli tudi mi, ko vidimo to kesanje. Možato prizna Desiničko za pravo ženo tudi pred strogim Hermanom, viteško brani nje čast in niti na misel mu ne pride, da bi se ji odrekel; celo tedaj vztraja, ko mu okrutni starogrof prinese kraljevsko pismo, ki ga oropa vsega premoženja in ga obsoja na smrt. Tacega ga moramo edinole občudovati, in ko propade Veronika, z njo vred pomilujemo tudi Friderika, dasi ostane pri življenju, dočim ga pri Jurčiču končno smatramo za bojazljivca in strahopetneža.

Vitez Soteščan je pri Tomiću le statist, pri Jurčiču pa še dosti dobro igra vlogo intriganta; paralelna oseba Soteščanova je v hrvaški žaloigri vitez Erazem; seveda ni intrigant, ampak le na tihem občuduje Veroniko in jo morda tudi ljubi, dasi tega nikjer ne pove. Če vidimo to tiho, vdano, moško Erazmovo spoštovanje, se nam Jurčičev Janko resnično zazdi smešen, navadna petošolska figura: kakor zdihujoča tridesetletna samica spremlja Veroniko, ki ga odbija kot dolgočasnega pusteža. — Krasno je pri Tomiću označena kraljica Barbara; vzletel je kar iz srede sedanjega materialistovskega življenja: pohlepna dama je to, ki ne misli na drugega, nego na uživanje in vesele zabave. Toda ko dobimo v nje družbi škofa Alben, bi Tomiću najraje zaklicali: Kaj pa je tega treba biló? Alben je tendenciozna oseba, in to je edino, kar na tej žaloigri grajamo... Kraljica Barbara nori za mladim laškim plemičem Contarinijem; Alben jo svari in jo opominja, naj pazi na svoje dostojanstvo; v barvah, ki se škofu ne spodobijo, popisuje lepoto Contarinijevo, in pripomni:

„Toda treba vendar,
da strogo paziš in da se zavedaš
časti kraljevske, ker motré te vedno
oči podložnikov... zato, prikrivaj
prevročó strast srca... ravnaj se skrbno
po onem: si non caste, tamen caute“...

G. Tomić, tako ne govori katoliški škof! — Splošno pa je žaloigra vredna vse pohvale. Ker imamo tudi Slovenci svojo „Veroniko“, bi bilo vrlo zanimivo, da bi Tomičevo v slovenskem prevodu kdaj igrali tudi pri nas. Vsaj toliko je gotovo vredna, kakor bedaste francoske burke, ki so pri nas na repertoarju...

Vl. K.

Dr. K. Štrekelj: **Köse, Käser, Kosch.** (Zeitschr. für deutsche Wortforschung V. Bd. 4. H.; herausgegeben von Friedrich Kluge. Verlag K. J. Trübner, Straßburg.) Značilno je, da nemški etimologi tuje besede v nemščini, katerih etimologija jim je nejasna in temna, izvajajo iz različnih jezikov in stikajo po vseh kotih, le k Slovanom, ki so jim najbližji, jih ne grejo iskat. Tako je tudi Val. Hintner v IV. l. str. 320. omenjenega lista izkušal dokazati, da je beseda „Köse“ = Harfe, Gestell zum Trocknen der Feldfrüchte, genuinna nemška tvorba iz „käse“ (strn. kâsi, lat. caseus). G. profesor Štrekelj pa je s to razpravo dokazal, da izvira beseda iz slov. „koza“, ki pomeni v slov. tudi ‚die einfache, dachlose Garbenharfe‘, torej isto kakor tir. köse, köise! (gl. Plet.-Wolfov slov.-nemški slovar str. 449!) Beseda „Der oder die Käser“ (Käser) = Almhütte pa je izposojena iz laščine, kjer se v narečju nahaja casèra. Anton Überfelder navaja v „Kärnterisches Idiotikon“ 158 tudi besedo ‚kosch‘ za ‚Harfe‘, in Unger-Khull (Steirischer Sprachschatz str. 405) jo navaja za „Ort zum trocken von Mais“. Gospod pisatelj ni mogel zaslediti besede v teh pomenih v slovanskih narečjih. Beseda v nem. pa dokazuje, da so jo morali nekdanje v tem pomenu tudi Slovenci rabiti. Vuk Karadžić ima namreč za „koš“ tudi pomen: ‚Art Scheuer von Flechtwerk für Kukuruz‘. Ne moremo torej misliti, da je preskočila beseda Slovence in je prišla direktno od Srbohrvatov k Nemcem. Od gospoda pisatelja, ki je spisal znamenito delo „Zur slavischen Lehnwörterkunde“, katero je izdala dunajska akademija, smemo pričakovati še veliko na tem polju. Razprava bo zanimala vsakoga, ki se bavi z narodopisjem.

— k.

